

Donkere Duinen en het PWN-stuk

Ten noordwesten van de Jan Verfaillweg en de Zanddijk kocht de gemeente Den Helder in 1910 een groot deel van de voormalige Ooghduinen om het te bebossen. Al voor er één zwarte den werd geplant heette het gebied ‘Donkere Duinen’, als verbastering van d’Ogherduynen.

De gemeente beheert het opengestelde deel. Alleen het vanwege de broedvogels afgesloten westelijke deel van het bos en het aangrenzende open duin, het ‘PWN-stuk’, is in beheer bij Landschap Noord-Holland.

“Aan de Strooweg, begrensd naar het westen door het heuvelende duinlandschap en naar het noorden door groenend grasland, liggen ‘onze’ Donkere Duinen, het natuurpark dat jaarlijks aan schoonheid wint, doordat heesters en dennen meer tot wasdom komen.”

(Helderse Courant, 14 mei 1936).

Het bebossingsplan maakte aan het begin van de 20e eeuw ook protest los. Dr. H.C. Redeke (directeur van het voormalige Zoologisch station Den Helder, nu het NIOZ op Texel) keerde zich tegen het gemeentelijke bebossingsplan vanwege het verlies van vochtige duinvalleien met vele bijzondere planten. Zijn protest vond geen gehoor. Vanaf 1917 werd het duingebied bebost. Als compromis werden enkele oude loofbosjes en een open stuk heide (nu de Ruige Hoek genoemd) uitgespaard. De door Redeke aanbevolen aanleg van een ‘veentje of moeras’ op de laagst gelegen gedeelten leverde een vijver op. Als Redeke wist van de huidige, door het eendjesvoeren overbestede, vijver met karpers zou hij zich in zijn graf omdraaien. De grote populatie vleesetende roodwangschilddadden in de vijver is het resultaat van uitzetten van dit, zich in het wild voortplantende, aquariumdier. Niet hier, maar elders (Mariëndal, Harmplas, Refugium) keerde de vochtige duinnatuur die Redeke wenste terug, maar dan bijna een eeuw later.

Naaldbos wordt loofbos

In overeenstemming met de toen heersende opvatting werd op grote schaal naaldbos aangelegd: Oostenrijkse dennen afkomstig uit de kwekerij van het Staatsbosbeheer in Schoorl. Reijer Agema

Links ca 1915, vlak voor de bebossing. Rechts de eendenvijver nu.

was de eerste boswachter en ‘buitengewoon’ (d.w.z. onbetaald) veldwachter. Hij bestreed stropers en hield de wildstand bij: konijnen, otters en bunzingen.

Gaandeweg heeft het bos een iets gevarieerder karakter gekregen. Het inmiddels bijna 100-jarige naaldbos zal langzaam veranderen in een loofbos. Nog steeds zijn dennen dominant, maar hun aandeel neemt af ten gunste van inheemse boomsoorten als zomereik en zachte berk. Ook jonge struiken van braam, lijsterbes, meidoorn en vlier zijn in opmars. De aangeplante Amerikaanse vogelkers is een bedreiging voor het open duin.

Met de bomen kwamen ook de bosplanten, zoals dagkoekoeksbloem, dalkruid, lelietje-van-dalen, hengel, voorjaarshelmkruid, klein springzaad en robertskruid. Het verhaal dat de bevolgen boswachter Groen, opvolger van Reijer Agema, de natuur een handje geholpen heeft door diverse soorten uit te zaaien is waarschijnlijk niet bezijden de waarheid. Een helling vol ruige klokjes op het dichtgegroeide uitzichtduin past in dat beeld.

De tijdelijke aanwezigheid in de jaren 90 van de zeer zeldzame zevenster, een bosplant uit het noorden, was waarschijnlijk spontaan. Dit past in het landelijke beeld dat, ondanks het warmere klimaat, een bescheiden aantal bosplanten de ouder wordende en daardoor steeds koelere Hollandse bossen kon bereiken, zoals de kleine keverorchis op diverse Waddeneilanden, de dennenorchis bij Schoorl en het Linnaeusklokje in Drenthe.

Het opengestelde bos is intensief in gebruik bij hardlopers, campinggasten en andere recreanten en hun viervoetige vrienden. Sinds 2010 neemt het bezoekersaantal af door verplaatsing van de kinderboerderij naar bezoekerscentrum de Helderse Vallei, aan de rand van Mariëndal.

BIJZONDER

► het enige omvangrijke naaldbos in de Noordkop

Bosvogels

Een eenzame oehoe riep hier van oktober 1973 tot februari 1981 vergeefs om een partner en haalde daarmee de landelijke pers. Hij werd uiteindelijk aangeschoten, in Artis aan de rechtervleugel geopereerd en stierf na te zijn bijgekomen uit de narcose. Tijdens de trek zijn vele vogelsoorten als barmsijs, groenling, keep, kramsvogel, koperwiek, putter, sijs en het delicate vuurgoudhaantje te zien. In het ouder wordende bos leven broedvogels als boomkruiper, gaai, goudhaantje, groene specht, grote bonte specht, staartmees, vink en zwartkop. In 1986 heeft er een bosuil gebroed. De Donkere Duinen zijn de enige broedplek van de kuifmees in de Noordkop. In de broedtijd werden ook een keer een koperwiek en een roepende wielewaan aangetroffen.

Paddentrek

In de maanden maart en april is er een massale trek van in het bos overwinterende padden en kikkers richting sloten en watertjes, om te paaïen. De oversteek van de Jan Verfaillweg wordt gewaarborgd door de Werkgroep Vrijwillig Landschapsbeheer. Elk jaar worden lage schermen van gaas en betonijzer in de berm aangebracht, die de dieren naar ingegraven plastic emmers geleiden. Per jaar worden zo tot 2000 gewone padden, enkele honderden rugstreeppadden en een vergelijkbaar aantal bruine kikkers overgezet. De bijvangst is ook interessant: schuwe dieren als veldmuis, bosspitsmuis, dwergspitsmuis en de tegenwoordig dominante huisspitsmuis zitten regelmatig in de emmer. De hoog springende bosmuis krijg je zo echter niet te zien. Verder zijn er twee, 12 meter lange, tunnels onder de weg door gemaakt, ook hier helpen geleideschermen in de berm de dieren de goede kant op.

Het PWN-stuk

Tijdens de bebossing bleef het westelijke deel van de Donkere Duinen tot aan het fietspad open voor de waterwinning, vandaar de naam ‘het PWN-stuk’. Dit duingebied, bestaande uit de westkant van het bos van de Donkere Duinen en de aangrenzende open duinen, wordt door Landschap Noord-Holland beheerd. Als wederdienst beheert PWN Waterleidingbedrijf N.H. in Kennemerland enkele stukken duin van het Landschap. Opmerkelijk is de aanwezigheid van een blauwe reigerkolonie van ca 50 paren, hoog in de dennenbomen van het voor publiek afgesloten deel van de Donkere Duinen. Aanvankelijk werd met name in de

zuidwesthoek gebroed, maar na uitbreiding van restaurant Dui-noord is de kolonie noordwaarts verhuisd. Rond 1999 vestigde de havik zich als broedvogel in dit gedeelte, waarna de kolonie oostwaarts trok. Door recreatie, de bouw van eerdergenoemd restaurant en concurrentie met de havik om nestplaatsen, zijn de uitwijkmogelijkheden voor de blauwe reigers nu uitgeput.

In 2011 vestigde zich een paartje boomleeuweriken, eveneens in de rustige zone aan de westrand van het bos, een bijzondere soort van halfopen duinlandschappen.

In het open, niet door vee begraaide, duin staat op delen van de tot meer dan 20 m hoge duinen soms veel gras. Oprukkende rimpelrozen vallen op langs paden en strandopgang. Maar door de lokaal redelijke konijnenstand zijn op de overwegend kalkarme bodem ook fraaie hoekjes te vinden: met buntgras, duinviooltje en daaraan gebonden parelmoervlinders, duinroosje, gewone eikvaren en veel korstmossen. In de noordwestelijke hoek is het open duin lager en vochtiger. Behalve de opvallende koningskaars en de duinwespenorchis staat hier een heel rijtje Rode Lijst soorten: rond en klein wintergroen, gelobde maanvaren, gewone vleugeltjesbloem, driedistel en gewone agrimonie: deels soorten die op wat extra kalk en vocht wijzen.

De Donkere Duinen zijn een overblijfsel van het middeleeuwse, onbewoonde eilandje ‘t Oogh. De vorm ervan is op de foto uit 1966 herkenbaar. De bebossing (1917) was een werkverschaffingsproject. Zichtbaar zijn begreppelde weilanden (later sportvelden) en een midgetgolfbaan op de plek waar nu het Refugium en Mariëndal liggen. De vijver is nog niet geheel in het bos opgenomen.

